

EVOCACIÓ DE LA PERSONALITAT DE FRANCISCO GUERRA PÉREZ- CARRAL (1916-2011)

CALBET i CAMARASA, Josep M.

RESUM: Es presenta un petit epistolari mantingut amb el Professor Francisco Guerra, catedràtic d'Història de la Medicina.

PARAULES CLAU: Guerra, Francisco, Exili, Hospital de sang, Guerra civil

RESUMEN: Se presenta un pequeño epistolario mantenido con el Profesor Francisco Guerra, catedrático de Historia de la Medicina

PALABRAS CLAVE: Guerra Francisco, Exilio, Hospital de sangre, Guerra civil.

Ara fa un temps ens va deixar el doctor Francisco Guerra autor de nombrosos llibres i treballs d'investigació històrica. En fem un succinta biografia copiant el contingut de la contraportada d'algun d'aquests llibres. Fill d'un membre fundador del partit polític Izquierda Unida nasqué a Torrelavega el 19 de febrer de 1916. En la seva infància patí un greu accident que li va afectar una cama. En esclatar la guerra el 1936 estava a Londres i a punt de llicenciar-se en Medicina per la Universitat de Madrid. El 1939 es va exiliar a França i després a Mèxic. Fou doctor en Medicina per tres Facultats. Va ser professor de Farmacologia a la Universitat Nacional de Mèxic i a la de Califòrnia. Lector d'Història de la Medicina a la Yale University. Doctor en Ciències, en Història i en Filosofia. Catedràtic d'Història de la Medicina a la Universitat de Cantàbria i a Alcalà d'Henares. Doctor Honoris causa en Universitats dels cinc continents. Morí a Madrid el 25 de novembre de 2011.

Sense cap dubte va ser l' historiador espanyol de la Medicina més destacat dels últims decennis del segle XX i principis del XXI. Però ha estat víctima d'un silenci sospitós que ha afectat a la seva persona i a la seva obra. En aquesta nota volem testimoniar el nostre personal respecte i admiració per un investigador incansable i distingida autoritat científica.

El primer contacte que vaig tenir amb ell va ser durant la celebració el juny de 1975 del Segon Congrés Internacional d'Història de la Medicina Catalana on ell hi va presentar la comunicació "*La cirugía catalana y contemporánea y la cirugía castellana del Renacimiento*" on va coincidir amb la presència del doctor Josep Trueta. En canvi altres estudiosos espanyols de la història de la medicina sempre van menysprear les nostres il·lusionades reunions.

Posteriorment vam tenir un nou contacte, i aquesta vegada més directe, en un nou congrés internacional d'Història de la Medicina celebrat a París el 1982. Allí vaig tenir ocasió de conèixer de prop el seu gran bagatge cultural, el seu domini

políglota, i la seva personalitat respectuosa amb tots aquells que no estàvem a la seva altura. Més tard quan treballava en la confecció del seu llibre *La Medicina en el exilio republicano* li vaig poder exposar a través d'una relació epistolar els meus modestos punts de vista i vam mantenir una sincera amistat.

Em deia en una ocasió: *las cartas a Vd van muy meditadas. Yo descubrí lo que es Cataluña, no sólo durante el año y medio que estuve en el hospital de Montjuich, sino en el exilio. Los médicos catalanes eran un grupo bien definido, además de la lengua tenían su sentido doméstico de la economía, se casaban entre las familias, los hijos regresaban a Barcelona a estudiar Medicina, etc.* (1)

Arribat a Barcelona durant la guerra 1936-39 va substituir a l'hospital de Montjuïc al Dr. F. Marimon (2)

I en una altra ocasió insistia sobre el seu pas per Barcelona: *Poca gente sabe que yo fuí el comandante más joven de la República, aun sin concluir la licenciatura, con tres ascensos y la medalla al valor aprobada por el Jefe del Ejército que no llegó a firmar el ministro; en total, durante la Guerra Civil fuimos doce los laureados y yo soy el único que queda vivo. Tampoco se sabe que fuí el último que salí de Barcelona y que el enlace en moto me trajo la orden a Monjuich, donde estaba de jefe del hospital nº 11, para sacar los últimos heridos y los ciegos y grandes mutilados. Y conseguí hacerlo. Negrín, Juan hijo, me había regalado uno de los fusiles ametralladores que hacían en Valencia unas semanas antes. Conservo las órdenes y el pasaporte que me entregó Zugazagoitia el 3 de febrero de 1939 para que saliera a Francia.*

La mención que por el trabajo sobre los "Pies helados" me dió la Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears es una muestra del estudio que a diario hacía en el hospital de Montjuich. No tuvimos que amputar ni un sólo pié de todos los heridos que recibimos de Teruel. Estaba entregado en cuerpo y alma a los heridos, trabajaba 24 horas, dormía y comía en el hospital, y en más de un año sólo salí de allí en tres ocasiones. Un día a ver al Dr. Antonio Trias, otro al desfile de la retirada de los internacionales, donde no me da vergüenza decir que estuve llorando como un niño, y otra cuando necesitaban médicos voluntarios para el Ebro y no me dejaron porque me faltaba la pierna. En el hospital tenía cuatro médicos de Barcelona, y uno de ellos Pau Claret Masats (3), ya muerto, me cogió cariño y a diario dedicábamos horas a estudios clínicos entre las 524 camas del hospital. Tenía el libro de von Domarus de cabecera, y fué lo único que saqué de España al exilio, con el libro de Diepgen de Historia de la Medicina que publicara Labor poco antes de la Guerra, y media pastilla de jabón de cocina "Lagarto". En el hospital de Ampurias, primera etapa de los grandes mutilados, hice unas vendas de una sábana, porque iba sangrando mucho de la pierna. Pero a pesar de las heridas fuí uno de los pocos que consiguió evadirse cuando íbamos a entrar en el campo de concentración de Argelés-sur-mer. (4)

Després encara hauria de viure els inicis de la Segona Guerra Mundial i ens diu que noranta-tres soldats *"que habían estado en mi brigada de Santander"* van

caure presoners a Dunkerke, i van morir a Mauthausen.5

Però quan vam tenir una relació més estreta va ser ran de la preparació i enllestiment del seu llibre "**La Medicina en el exilio republicano**". I en una carta ens deia que havia canviat la versió del llibre *más de veinte veces. Siempre ocurre. Además hay unos párrafos donde analizo la transición y la instauración de la monarquía que supongo me traerán dolores de cabeza. Pero hay que decir las cosas* (6).

Durant la realització del llibre ens deia sempre amb exquisida elegància i respecte per les nostres opinions: *Estoy al final del estudio sobre el exilio de los médicos republicanos y afinando las enjutas biografías de los médicos catalanes, gracias a Vd y al Dr. Massons que los tuvo de contemporáneos* (7). *Mucho le agradezco su ayuda. Me duele como la gente cierra las puertas cuando uno pide información* (8). *El exilio catalán es el 30 por ciento de lo que yo he reunido* (9). *Le tengo muy presente y le estoy muy agradecido, pues gracias a Vd el exilio interior de Cataluña tiene equilibrio, cosa que sólo puedo decir de Madrid* (10). Tot i que la nostra contribució va ser mínima i fonamentalment per animar-lo en el seu esforç ens va confessar: *Confío en mandarle el primer ejemplar. Usted y el Dr. Folch Socias, un alumno mío de Farmacología en México, son los que más me han ayudado* (11)

Encara insistiria sobre el final del monumental treball: *El libro . El epílogo final con la trampa de la transición monárquica bien planteado, para no ir a la cárcel, cosa que a mis años ya no importa* (12).

I evidentment tampoc no es pot oblidar mai l'aspecte prosaic quan es tracta d'editar un llibre: *Entre una cosa y otra me ha salido caro en tiempo y en dinero, tres años de viajes de Siberia a Vancouver y de Montreal a Santiago de Chile, y ahora al final, después de entregar el libro a la imprenta, tener que pagar la impresión para no esperar otro año y medio para su publicación* (13).

I ens va confessar que tot i que *...he utilizado un lenguaje académico, si ntono de "barricada", veo que me voy volviendo más radical ante lo que llamo "la semántica perversa" de los políticos. No he querido recibir ninguna ayuda económica para así poder escribir "La Medicina en el exilio republicano" con total libertad* (14).

Malgrat el seu heroic esforç i dedicació a l'estudi de l'exili dels professionals sanitaris *el libro salió en silencio, sin pena ni gloria* (15).

De fet no podia ser d'altra manera a la vista que els dos grans partits polítics espanyols s'havien nodrit dels "muchachos del Frente de Juventudes". Però en una carta nostra li deia que passaran els anys, i les futures generacions podran estudiar i aprendre de l'exemple d'aquells homes i dones que van demostrar el seu coratge i fidelitat als ideals republicans malgrat la seva derrota.

Aquesta nota sobre l'insigne historiador de la medicina Francisco Guerra l'hem feta per recordar i honorar la seva memòria. A través de la correspondència transcrita ell mateix ens explica els moments difícils que va viure a Barcelona.

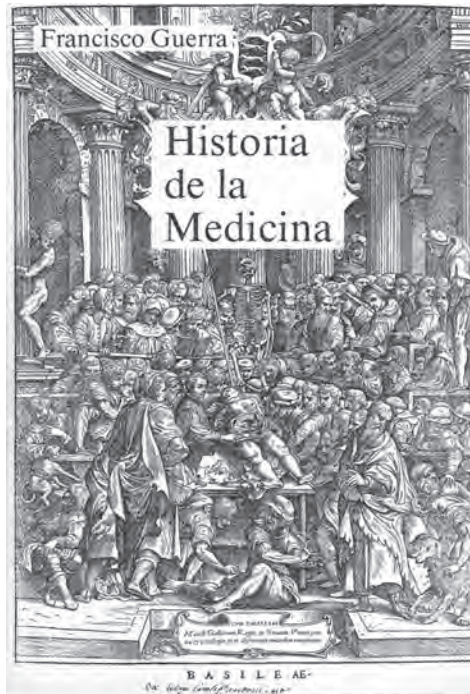
Però encara en viuria molts altres que hagué de suportar i superar gràcies a la seva fortalesa mental. Sempre va ser fidel a uns principis ètics plenament assumits, i això comportà que fos discriminat en certs ambients acadèmics vinculats al poder polític dels últims anys. Siguem lleials al seu exemple.

Notes

1. Carta del 17 de juliol de 2002
2. Semblattractar-se del doctor M. FerranMarimon Riera. Carta del 14 de gener de 2003
3. Pau Claret i Masachs n. a Manresa el 1890 morí a Barcelona el 1967.
4. Carta del 26 de maig de 2002
5. Carta del 27 de gener de 2006
6. Carta del 14 de gener de 2003
7. Carta del 26 de maig de 2002
8. Carta del 26 de maig de 2002
9. Carta del 9 de maig de 2002
10. Carta del 7 de març de 2003
11. Carta del 21 de setembre de 2003
12. Carta del 7 de març de 2003
13. Carta del 21 de novembre de 2003
14. Carta del 21 de setembre de 2003.
15. Carta de l'1 de gener de 2006.

Dr. Francisco Guerra Pérez-Carral (1916-2011)

Portada clàssica del text d'Història de la Medicina, en 3 volums un excel·lent manual per a l'estudi de la matèria

